

# Άρθρο Γνώμης

№ 22  
Ιούνιος 2015

## Το τελευταίο λάθος μιας λανθασμένης διαπραγμάτευσης

Δημήτρης Κατσικας

Λέκτορας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης, Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ερευνητής ΕΛΙΑΜΕΠ, Υπεύθυνος του Προγράμματος ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Η απόφαση για την προκήρυξη δημοψηφίσματος σχετικά με τις προτάσεις των δανειστών, αποτελεί την τελευταία πράξη ενός δράματος που ξεκίνησε πριν από πέντε μήνες, όταν η νέα ελληνική κυβέρνηση ξεκίνησε ένα καινούργιο γύρο διαπραγματεύσεων με τους δανειστές της χώρας.

Αν και η διαπραγμάτευση ενδεχομένως να μην έχει κλείσει οριστικά, οι ραγδαίες και δραματικές εξελίξεις των τελευταίων ημερών, οι οποίες έχουν ήδη προκαλέσει σημαντικές αλλαγές, κάποιες εκ των οποίων ενδέχεται να μην είναι εύκολα αναστρέψιμες, καθιστούν την κατάθεση άποψης για τα τεκταινόμενα επιτακτική.

Κατά τη γνώμη μου η απόφαση για την προκήρυξη δημοψηφίσματος είναι ένα λάθος, ίσως το τελευταίο, σε μια διαπραγμάτευση η οποία συνολικά διεξήχθη με λανθασμένο τρόπο. Η ελληνική κυβέρνηση υπέπεσε σε τρία βασικά διαπραγματευτικά λάθη. Τα λάθη αυτά μπορεί εύκολα να τα εντοπίσει κάποιος που διαθέτει βασικές γνώσεις της ιστορίας και της θεωρίας των διεθνών σχέσεων. Πιο συγκεκριμένα:

- 1) Η κυβέρνηση καθυστέρησε πάρα πολύ να ολοκληρώσει τις διαπραγματεύσεις. Όπως είναι γνωστό, σε μια διαπραγμάτευση ο χρόνος τρέχει πάντα υπέρ του ισχυρού. Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο, όταν η θέση του πιο αδύναμου μέρους σε μια διαπραγμάτευση αποδυναμώνεται ημέρα με την ημέρα μειώνοντας έτσι τις προοπτικές επίτευξης μιας καλύτερης συμφωνίας. Είναι προφανές ότι το αδύναμο μέρος αυτής της διαπραγμάτευσης είναι η ελληνική πλευρά. Δεδομένου ότι καθόλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων υπήρχε αυξημένη αβεβαιότητα για την έκβαση τους, η πραγματική οικονομία σταμάτησε να λειτουργεί, καθώς επενδυτικές και καταναλωτικές αποφάσεις αναβλήθηκαν για αργότερα, ενώ οι Έλληνες πολίτες άρχισαν να αποσύρουν τις καταθέσεις τους από τις τράπεζες, στην ουσία προκαλώντας ένα σταδιακό τραπεζικό πανικό (bank run). Σε αυτές τις συνθήκες, αφενός οι ελληνικές τράπεζες άρχισαν να εξαρτώνται για τη ρευστότητα και τελικά επιβίωση τους από τον έκτακτο μηχανισμό χρηματοδότησης (ELA), ενώ το ελληνικό κράτος άρχισε να εξαρτάται ολοένα και περισσότερο από την εκταμίευση της χρηματοδότησης από τους δανειστές. Με άλλα λόγια, με κάθε ημέρα καθυστέρησης, η ελληνική κυβέρνηση αύξανε την εξάρτηση της από αυτούς με τους οποίους διαπραγματευόταν! Είναι προφανές ότι η εξάντληση των πρώτων μηνών της διαπραγμάτευσης για θέματα συμβολισμού (όπως το πώς θα ονομάζεται η Τρόικα, ή το που θα λαμβάνουν χώρα οι συναντήσεις των τεχνοκρατών), οδήγησε σε μια παράταση των διαπραγματεύσεων, η οποία υπονόμησε τη διαπραγματευτική ισχύ της ελληνικής πλευράς, ενώ αύξανε και το κόστος της οποιασδήποτε συμφωνίας, λόγω της ύφεσης, της

## Το τελευταίο λάθος μιας λάθος διαπραγμάτευσης

Δημήτρης Κατσικας, Λέκτορας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ερευνητής ΕΛΙΑΜΕΠ, Υπεύθυνος του ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

αβεβαιότητας και της συνακόλουθης υστέρησης δημοσίων εσόδων που αυτές συνεπάγονται.

- 2) Η κυβέρνηση ακολούθησε τη στρατηγική της «δημιουργικής ασάφειας». Είναι γνωστό ότι η ασάφεια ευνοεί πάντα το ισχυρό μέρος της διαπραγμάτευσης, ενώ οι σαφείς και αυστηροί κανόνες ευνοούν τα λιγότερο ισχυρά μέρη. Για αυτό εξάλλου, πάντα οι φτωχότερες χώρες προσπαθούν να επιλύσουν τα προβλήματα τους σε διεθνή φόρα και όχι στο πλαίσιο διμερών συμφωνιών με ανεπτυγμένες χώρες, όπου η ανισορροπία ισχύος μεγιστοποιείται. Για αρκετούς μήνες η ελληνική πλευρά απέφυγε να καταθέσει συγκεκριμένες προτάσεις στο τραπέζι και επεδίωκε μια «πολιτική» λύση στο πρόβλημα. Ακόμη και η περίφημη συμφωνία της 20<sup>ης</sup> Φεβρουαρίου περιείχε τόσες ασάφειες, ώστε κατέληξε να ερμηνεύεται εντελώς διαφορετικά από τους δανειστές και από την ελληνική κυβέρνηση, με αποτέλεσμα η διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων ύστερα από αυτή να έχει μετατραπεί σε μεγάλο βαθμό σε *διάλογο μεταξύ κωφών*. Συγκεκριμένες δεσμεύσεις και μάλιστα στην αρχή της διαπραγμάτευσης, όπως ειπώθηκε και πιο πάνω, με μια κυβέρνηση με νωπή λαϊκή εντολή για επαναδιαπραγμάτευση, θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη βάση μιας καλής συμφωνίας, την στιγμή μάλιστα που οι εξωτερικές συνθήκες (πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης, επενδυτικό σχέδιο Γιούνκερ και ανάκαμψη της οικονομίας της Ευρωζώνης), άφηναν σημαντικά περιθώρια αισιοδοξίας ότι η υλοποίηση της όποιας συμφωνίας θα επιτυγχανόταν πιο εύκολα στο μεσοπρόθεσμο διάστημα, καθώς οι παραπάνω συνθήκες θα διευκόλυναν μια επιστροφή στην ανάπτυξη.
- 3) Η ελληνική κυβέρνηση έχασε την αξιοπιστία της. Είναι γεγονός ότι παραδοσιακά, και ιδιαίτερα μετά την έναρξη της κρίσης και την αποκάλυψη των «δημιουργικά ασαφών» ελληνικών στατιστικών στοιχείων, η αξιοπιστία των ελληνικών κυβερνήσεων ήταν χαμηλή. Παρόλα αυτά η νέα ελληνική κυβέρνηση ξεκίνησε με σχετικά καλούς οiwονούς, καθώς το γεγονός ότι δεν είχε ασκήσει εξουσία στο παρελθόν θεωρήθηκε ως τεκμήριο της ανεξαρτησίας της από τα οργανωμένα συμφέροντα, αλλά και της αποστασιοποίησης της από πρακτικές των κυβερνώντων κομμάτων του παρελθόντος, οι οποίες είχαν υποσκάψει την αξιοπιστία της χώρας. Ωστόσο, πολύ γρήγορα αυτό το απόθεμα αξιοπιστίας χάθηκε, καθώς μια σειρά ενεργειών, δημιούργησαν αμφιβολίες για τις προθέσεις της ελληνικής κυβέρνησης: δηλώσεις κορυφαίων υπουργών οι οποίοι εξέφραζαν, συχνά με σκληρές εκφράσεις, την αντίθεση τους στο περιεχόμενο και την κατεύθυνση των εξελισσόμενων διαπραγματεύσεων, παρά το γεγονός ότι ο υπουργός οικονομικών και ο ίδιος ο πρωθυπουργός δήλωναν ότι υπάρχει πρόοδος και επίκειται συμφωνία, η διγλωσσία, με εντελώς διαφορετικό περιεχόμενο και ύφος δηλώσεων στο εξωτερικό και στο εσωτερικό της χώρας, η υλοποίηση μονομερών ενεργειών, όπως η επαναπρόσληψη δημοσίων υπαλλήλων, τη στιγμή που η κυβέρνηση είχε δεσμευτεί να τις αποφύγει με την συμφωνία της 20<sup>ης</sup> Φεβρουαρίου, η αργοπορία στην κατάθεση συγκεκριμένων προτάσεων που περιγράφηκε και προηγουμένως, κ.κ. Όλες αυτές οι ενέργειες υπονόμισαν την αξιοπιστία της κυβέρνησης στο πλαίσιο της διαπραγμάτευσης.

Φαίνεται ότι η στάση αυτή δεν ήταν τυχαία –εξάλλου, από την αρχή της διαπραγμάτευσης η ελληνική πλευρά εξέλαβε την διαπραγμάτευση ως ένα παίγνιο «του δειλού» (chicken game), δηλαδή μια διαπραγμάτευση όπου οι δύο πλευρές εμφανίζονται ανένδοτες μέχρις ότου κάποιος να υποκύψει. Η στάση αυτή όμως αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα. Κατ'αρχάς, ακόμη και αν υποθέσουμε πως το παίγνιο αυτό απεικονίζει ορθά τη δυναμική της διαπραγμάτευσης, σύμφωνα με τα όσα ειπώθηκαν πιο πάνω, είναι προφανές ότι αυτός που θα λύγιζε πρώτος δεν θα μπορούσε να είναι άλλος παρά η ελληνική πλευρά. Επίσης, δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι θα έπρεπε να βλέπουμε τη διαπραγμάτευση με αυτό τον τρόπο. Διαπραγματεύσεις σαν αυτές που κλήθηκε να κάνει η ελληνική κυβέρνηση με εταιρούς στην Ε.Ε., έχουν το χαρακτήρα επαναλαμβανόμενων παιγνίων, στα οποία η εκ των προτέρων γνώση ότι θα διαπραγματευτείς ξανά με τους ίδιους παίκτες στο μέλλον, αναδεικνύει την αξιοπιστία σε πρωτεύουσα προτεραιότητα και προϋπόθεση για την επίτευξη καλών αποτελεσμάτων για όλους. Η υιοθέτηση τακτικών που μειώνουν την αξιοπιστία οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια σε αρνητικά αποτελέσματα.

## Το τελευταίο λάθος μιας λάθος διαπραγμάτευσης

Δημήτρης Κατσίκας, Λέκτορας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ερευνητής ΕΛΙΑΜΕΠ, Υπεύθυνος του ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Το αποτέλεσμα αυτών των διαπραγματευτικών επιλογών ήταν να οδηγηθούμε σε αδιέξοδο στη διαπραγμάτευση και στην απόφαση για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος. Θα ρωτήσει βέβαια κάποιος σωστά: έφταιγε μόνο η ελληνική πλευρά για την κατάληξη αυτή; Θα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι οι θεσμοί είχαν ήδη επιδείξει ευελιξία, έχοντας δεχθεί μια πολύ σημαντική μείωση των πρωτογενών πλεονασμάτων, όχι μόνο για το 2015, αλλά και για τα επόμενα χρόνια, κάτι το οποίο αποτελεί επιτυχία της κυβέρνησης. Ωστόσο, είναι προφανές ότι η πλευρά των εταιρών δεν έδειξε την απαιτούμενη προσαρμοστικότητα και ευελιξία κατά την τελευταία εβδομάδα, όταν η κυβέρνηση κατέθεσε ένα σημαντικό πακέτο μέτρων ύψους 8 περίπου δισεκατομμυρίων ευρώ. Παρά τις σημαντικές αδυναμίες της ελληνικής πρότασης (ορισμένες από τις προβλέψεις της ελληνικής πρότασης δεν ήταν ιδιαίτερα ρεαλιστικές ως προς την απόδοση τους, ενώ και το προτεινόμενο μείγμα μέτρων ήταν έντονα υφεσιακό) η αντίδραση της άλλης πλευράς δεν ήταν η αναμενόμενη και δε διευκόλυνε τη γρήγορη και απρόσκοπτη κατάληξη σε συμφωνία. Ωστόσο, μέχρι και το βράδυ της 27<sup>ης</sup> Ιουνίου, από ότι πληροφορούμαστε, οι διαπραγματεύσεις συνεχίζονταν και μια πιο ευνοϊκή πρόταση ήταν στο τραπέζι –οι εναπομείνουσες διαφορές ήταν πολύ μικρές. Συνεπώς, γιατί πάρθηκε η απόφαση για το δημοψήφισμα; Η κίνηση αυτή δεν ήταν τυχαία. Αρκετά στελέχη της κυβέρνησης έχουν ήδη παραδεχθεί ότι ήταν μια κίνηση διαπραγματευτικής τακτικής σε μια προσπάθεια να εκμαιεύσουν μια καλύτερη συμφωνία από τους δανειστές.

Οφείλω να ομολογήσω ότι αυτή η απόφαση για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος δεν είναι εύκολα κατανοητή. Η απόφαση αυτή είναι προβληματική διότι ενσωματώνει και τα τρία διαπραγματευτικά λάθη: είναι ασαφής, ήρθε σε λάθος χρονική στιγμή και εξάντλησε πλήρως την αξιοπιστία της κυβέρνησης. Όσον αφορά την σαφήνεια, δεν είναι ξεκάθαρο τι θα προσέθετε το δημοψήφισμα στη διαπραγματευτική ισχύ της κυβέρνησης, καθώς το πρόβλημα της κυβέρνησης δεν είναι η δημοκρατική νομιμοποίηση που είναι νωπή. Μάλιστα, δεδομένου του εντελώς προβληματικού ερωτήματος, το οποίο αφορά ένα προσχέδιο (ούτε καν το τελικό) της διαπραγμάτευσης και του ότι η κυβέρνηση αρνείται να διευκρινίσει τι θα σημαίνει κάθε απάντηση (Ναι ή Όχι) για την επόμενη ημέρα (και άρα οι Έλληνες πολίτες καλούνται να ψηφίσουν κυριολεκτικά με κλειστά μάτια), η απάντηση στο δημοψήφισμα δεν πρόκειται να προωθήσει κάποια λύση του αδιεξόδου. Ακόμα και η απάντηση του «Όχι», την οποία επιθυμεί η κυβέρνηση δεν είναι σαφές τι θα προσφέρει, καθώς θα αφορά μια συγκεκριμένη πρόταση. Αν οι δανειστές προτείνουν μια ελαφρώς καλύτερη πρόταση, αλλάζοντας για παράδειγμα δυο-τρεις παραγράφους, αυτή θα γίνει δεκτή; Μπήκαμε δηλαδή σε αυτή την πρωτοφανή περιπέτεια για λίγες εκατοντάδες εκατομμύρια; Αν ισχύει κάτι τέτοιο, τότε η διαδικασία του δημοψηφίσματος, η οποία αποτελεί κορυφαία δημοκρατική διαδικασία έχει ευτελιστεί πλήρως. Εξάλλου, αντίθετα με τις επιδιώξεις της κυβέρνησης, τα πρώτα μηνύματα από τους Ευρωπαίους είναι ότι το «Όχι» θα ελαχιστοποιήσει τις πιθανότητες μιας νέας συμφωνίας.

Επίσης, η χρονική στιγμή του δημοψηφίσματος είναι εντελώς λανθασμένη. Αν είναι διαπραγματευτική τακτική, γιατί γίνεται την τελευταία στιγμή, όταν είναι γνωστό εκ των προτέρων ότι το πρόγραμμα τελιώνει και ότι το τραπεζικό σύστημα της Ελλάδας δεν θα έχει πρόσβαση στην ρευστότητα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας; Γιατί γίνεται δηλαδή την στιγμή που τόσο το ελληνικό κράτος (το οποίο μάλλον θα μπει σε διαδικασία χρεοκοπίας την 30<sup>η</sup> Ιουνίου, καθώς δεν θα μπορέσει να πληρώσει το ΔΝΤ), όσο και το τραπεζικό σύστημα, βρίσκονται στα πρόθυρα της κατάρρευσης; Ενισχύει αυτή η κατάσταση την διαπραγματευτική ισχύ της χώρας; Γιατί δεν έγινε το δημοψήφισμα ωρίτερα, χωρίς να βρίσκεται η χώρα σε κατάσταση τέτοιας αδυναμίας;

Τέλος, η εξέλιξη αυτή εξάντλησε τα όποια αποθέματα αξιοπιστίας είχαν απομείνει στην κυβέρνηση. Η πλήρης έλλειψη εμπιστοσύνης που αποτυπώνεται πλέον στις τελευταίες δηλώσεις των ξένων αξιωματούχων κορυφώθηκε με την απόφαση για τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος, η οποία εξέπληξε τους δανειστές, καθώς ανακοινώθηκε λίγες ώρες πριν την διεξαγωγή ενός ακόμα Eurogroup που είχε ως στόχο την οριστική συμφωνία, δεδομένου ότι οι προτάσεις των δύο πλευρών ήταν πλέον πολύ κοντά.

## Το τελευταίο λάθος μιας λάθος διαπραγμάτευσης

Δημήτρης Κατσίκας, Λέκτορας, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ερευνητής ΕΛΙΑΜΕΠ, Υπεύθυνος του ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Κατά τη γνώμη μου, ο τελευταίος αυτός διαπραγματευτικός ελιγμός μόνο χειρότερα αποτελέσματα μπορεί να φέρει. Μετά και το κλείσιμο των τραπεζών η κατάσταση της οικονομίας έχει γίνει πλέον δραματική. Οι συναλλαγές έχουν παγώσει εκ των πραγμάτων, και η πολύ μεγάλη αβεβαιότητα που κυριαρχεί εμποδίζει τις αποφάσεις για επενδύσεις αλλά και κατανάλωση, αφού το μόνο που επιθυμούν όλοι είναι να διακρατούν ευρώ σε ρευστή μορφή για να εξασφαλιστούν έναντι απρόβλεπτων εξελίξεων στο άμεσο μέλλον. Η χειροτέρευση στην κατάσταση της οικονομίας είναι βέβαιο ότι θα αυξήσει περαιτέρω τον «λογαριασμό» της οποιαδήποτε συμφωνίας, το οποίο θα καταστήσει ακόμη πιο δύσκολο έναν νέο συμβιβασμό. Όσο δε περισσότερο διαρκεί αυτή η κατάσταση, τόσο περισσότερο η οικονομία θα βυθίζεται στην αβεβαιότητα και την πλήρη ακινησία, με αποτέλεσμα την περαιτέρω αύξηση της ανεργίας και την κατάρρευση του βιοτικού επιπέδου των Ελλήνων πολιτών. Οι κίνδυνοι δε από την πιθανότητα διακοπής του μηχανισμού χρηματοδότησης ELA, αφού θα είμαστε πια εκτός προγράμματος, είναι ανυπολόγιστοι για το τραπεζικό σύστημα, με εξαιρετικά δυσάρεστα ενδεχόμενα αποτελέσματα –ακόμη πιο δυσάρεστα και από αυτά που αντιμετωπίζουμε σήμερα με κλειστές τράπεζες. Για όσους δε αντιμετωπίζουν όλα αυτά με μια ελαφρότητα, λέγοντας, ότι δεν θα γίνει και τίποτα αν πάμε και στη δραχμή –σενάριο αρκετά πιθανό αν υπερिσχύσει το «όχι»- θα έλεγα ότι μια τέτοια στάση προδίδει πλήρη άγνοια της ιστορίας και των οικονομικών. Η Ελλάδα δεν είναι η πρώτη χώρα που περνάει τέτοια κρίση· έχουμε αρκετά παραδείγματα χωρών στο παρελθόν που έχουν περάσει παρόμοιες κρίσεις και ξέρουμε τι θα συμβεί –το αποτέλεσμα θα είναι καταστροφικό στο βραχυπρόθεσμο διάστημα και στην καλύτερη περίπτωση αβέβαιο και επικίνδυνο στο μέσο-μακροπρόθεσμο διάστημα, αφού θα στερήσει από την Ελλάδα τον στρατηγικό Ευρωπαϊκό της προσανατολισμό με ανυπολόγιστες συνέπειες, όχι μόνο οικονομικές, αλλά και γεωπολιτικές.

Δυστυχώς, εδώ που φτάσαμε, με ευθύνη όλων των κυβερνήσεων της μεταπολίτευσης είναι η αλήθεια, οι επιλογές μας είναι εξαιρετικά περιορισμένες: είτε μια κακή συμφωνία που μας κρατάει ζωντανούς και αφήνει ελπίδες για ένα καλύτερο αύριο εντός της Ευρώπης, είτε μια βέβαιη οικονομική καταστροφή το επόμενο διάστημα, και ένα εξαιρετικά αβέβαιο, επικίνδυνο και σίγουρα φτωχότερο μέλλον για τις επόμενες γενεές.

**Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)- ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ**

Βασ. Σοφίας, 10676 Αθήνα, | Τηλ. +30 210 7257 110 | Fax +30 210 7257 114 | E-mail [info@crisisobs.gr](mailto:info@crisisobs.gr)

**Μάθετε περισσότερα για το έργο μας – Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα μας [www.crisisobs.gr](http://www.crisisobs.gr)**

*Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεών του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρείται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του Ιδρύματος.*